

**Wytyczne Unii Europejskiej w sprawie promowania przestrzegania  
międzynarodowego prawa humanitarnego (MPH)  
(2005/C 327/04)**

I. CEL

1. Celem wytycznych jest dostarczenie UE oraz jej instytucjom i organom sprawnych narzędzi promowania przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarnego (MPH). Podkreślają one zaangażowanie Unii Europejskiej w promowanie przestrzegania MPH w widoczny i konsekwentny sposób. Wytyczne są adresowane do wszystkich działających w ramach Unii Europejskiej w zakresie, w jakim podnoszone kwestie mieszczą się w ich obszarach odpowiedzialności i kompetencji. Uzupełniają wytyczne i inne wspólne stanowiska już przyjęte w UE i dotyczące kwestii związanych z prawami człowieka, torturami i ochroną ludności cywilnej<sup>1</sup>.

2. Wytyczne są zgodne z zobowiązaniem UE i jej Państw Członkowskich do przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarnego (MPH) i mają na celu zapewnienie przestrzegania MPH przez państwa trzecie, oraz, gdzie właściwe, przez inne podmioty niepaństwowe w państwach trzecich. Chociaż to samo zobowiązanie obejmuje także działania podejmowane przez UE i jej Państwa Członkowskie w celu zapewnienia zgodności ich postępowania z MPH, w tym przez ich własne siły, takie działania nie są zawarte w niniejszych wytycznych<sup>2</sup>.

II. MIĘDZYNARODOWE PRAWO HUMANITARNE (MPH)

Wprowadzenie

3. Unia Europejska opiera się na zasadach wolności, demokracji, poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności oraz państwa prawnego. Obejmuje to cel promowania przestrzegania MPH.

4. Międzynarodowe prawo humanitarne (MPH), nazywane również prawem konfliktów zbrojnych lub prawem wojennym, ma na celu złagodzenie skutków konfliktów zbrojnych poprzez ochronę tych, którzy nie biorą lub już nie biorą udziału w konflikcie i poprzez regulowanie środków i metod prowadzenia wojny.

5. Państwa są zobowiązane do przestrzegania zasad MPH, narzuconych przez traktaty lub będących częścią zwyczajowego prawa międzynarodowego. Zasady te mogą mieć również zastosowanie do stron niebędących państwami. Taka zgodność leży w interesie społeczności międzynarodowej. Ponadto cierpienia i zniszczenia powodowane naruszeniem MPH znacznie utrudniają osiągnięcie porozumienia po konflikcie. W interesie politycznym oraz humanitarnym leży zatem poprawa przestrzegania MPH na świecie.

Ewolucja i źródła MPH

6. Zasady MPH powstały za względu na konieczność zachowania równowagi między potrzebami wojskowymi i kwestiami humanitarnymi. MPH obejmuje zasady mające na celu ochronę osób, które nie biorą lub już nie biorą bezpośredniego udziału w konfliktach, takich jak ludność cywilna, jeńcy i inni zatrzymani, oraz ranni i chorzy, a także zasady mające na celu wprowadzenie ograniczeń dotyczących środków i metod prowadzenia wojny, w tym taktyki i broni, tak aby uniknąć niepotrzebnego cierpienia i zniszczeń.

7. Jak w przypadku innych gałęzi prawa międzynarodowego, MPH ma dwa główne źródła: konwencje międzynarodowe (traktaty) i międzynarodowe prawo zwyczajowe. Międzynarodowe prawo zwyczajowe tworzy praktyka państw, którą przyjmują za obowiązującą. Dodatkowymi źródłami tego prawa są orzeczenia trybunałów międzynarodowych i opinie ekspertów.

8. Podstawowe konwencje MPH są wymienione w Załączniku do niniejszych wytycznych. Największe znaczenie mają Konwencja haska z 1907 r., cztery Konwencje genewskie z 1949 r. i Protokoły dodatkowe do nich z 1977 r. Konwencja haska i większość postanowień Konwencji genewskich i Protokołów dodatkowych z 1977 r. jest powszechnie uznawana za prawo zwyczajowe.

Zakres zastosowania

9. MPH jest stosowane w przypadku wszelkich konfliktów zbrojnych, zarówno międzynarodowych, jak i wewnętrznych, niezależnie od ich źródła. Ma także zastosowanie do okupacji będącej wynikiem konfliktu zbrojnego. Do międzynarodowych konfliktów zbrojnych, czyli konfliktów między państwami i wewnętrznych konfliktów zbrojnych, czyli konfliktów w ramach jednego państwa, mają zastosowanie różne systemy prawne.

<sup>1</sup> Patrz: wytyczne UE w sprawie dialogów dotyczących praw człowieka (Rada ds. Gospodarczych i Finansowych z 13 grudnia 2001 r.); wytyczne w sprawie polityki UE wobec państw trzecich dotyczącej tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (Rada ds. Ogólnych z 9 kwietnia 2001 r.); wytyczne UE w sprawie dzieci i konfliktów zbrojnych (Rada ds. Ogólnych z 8 grudnia 2003 r.) oraz wspólne stanowisko Rady 2003/444/WPZiB z dnia 16 czerwca 2003 r. w sprawie MTK (Dziennik Urzędowy L 150 z 18.6.2003).

<sup>2</sup> Wszystkie Państwa Członkowskie UE są stronami konwencji genewskich i protokołów dodatkowych do nich, muszą więc przestrzegać ich zasad.

10. Udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy daną sytuację należy już uznać za konflikt zbrojny i czy jest to konflikt międzynarodowy czy wewnętrzny, to kwestia stanu faktycznego i prawa, a odpowiedź zależy od wielu czynników. Oceniając czy dana sytuacja jest już konfliktem zbrojnym, czyli czy ma do niej zastosowanie międzynarodowe prawo humanitarne, należy wziąć pod uwagę właściwą poradę prawną oraz wystarczającą ilość informacji o danej sytuacji.

11. Postanowienia traktatowe w sprawie międzynarodowych konfliktów zbrojnych są bardziej szczegółowe i wyczerpujące. Wewnętrzne konflikty zbrojne podlegają postanowieniom art. 3, wspólnego konwencji genewskiej, oraz, jeśli dane państwo jest ich stroną, dodatkowemu Protokołowi II z 1977 r. Zasady międzynarodowego prawa zwyczajowego mają zastosowanie zarówno do międzynarodowych, jak i wewnętrznych konfliktów zbrojnych, lecz tu również występują różnice między oboma systemami prawnymi. Międzynarodowe prawo dotyczące praw człowieka a MPH

12. Istotne jest rozróżnienie między międzynarodowym prawem dotyczącym praw człowieka a MPH. Są to dwa różne zbiory prawa i choć głównym celem obu jest ochrona osób, znacznie różnią się od siebie. Przede wszystkim MPH ma zastosowanie w czasie trwania konfliktu zbrojnego i okupacji. Prawo dotyczące praw człowieka natomiast ma zastosowanie do wszystkich osób podlegających jurysdykcji danego państwa, w czasie pokoju i podczas konfliktu zbrojnego. Choć więc się różnią, oba zbiory prawa mogą w danej sytuacji mieć zastosowanie równocześnie, czasem jest więc konieczne wzięcie pod uwagę relacji między nimi. Niniejsze wytyczne jednak nie obejmują kwestii praw człowieka.

Odpowiedzialność indywidualna

13. Pewne poważne naruszenia MPH określane są jako zbrodnie wojenne. Zbrodnie wojenne mogą mieć miejsce w tych samych okolicznościach co ludobójstwo i zbrodnie przeciwko ludzkości, lecz te ostatnie, w przeciwieństwie do zbrodni wojennych, nie są związane z faktem występowania konfliktu zbrojnego.

14. Odpowiedzialność za zbrodnie wojenne ponoszą osoby indywidualne. Państwa powinny, w zgodzie ze swoim prawem krajowym, zapewnić postawienie przed sądem krajowym lub przekazanie do osądzenia przez sąd innego państwa lub międzynarodowy sąd karny, na przykład Międzynarodowy Trybunał Karny<sup>3</sup>, domniemych sprawców takich zbrodni.

### III WYTYCZNE OPERACYJNE

#### A. SPRAWOZDAWCZOŚĆ, OCENA I ZALECENIA DOTYCZĄCE PODJĘCIA DZIAŁANIA

15. Działania w ramach tego rozdziału obejmują:

a) Aby umożliwić skuteczne działanie, należy niezwłocznie rozpoznawać sytuacje, w których może mieć zastosowanie MPH. Właściwe organy UE, także odpowiednie grupy robocze Rady, powinny monitorować sytuację w obszarach podlegających ich kompetencjom i w których mogłoby być stosowane MPH, wykorzystując porady, w razie potrzeby, dotyczące MPH i jego zastosowania. Jeśli jest to właściwe, powinny określać i zalecać działania mające na celu promowanie przestrzegania MPH, zgodnie z niniejszymi wytycznymi. W stosownych przypadkach należy również brać pod uwagę konsultacje i wymianę informacji z innymi stronami dysponującymi odpowiednią wiedzą, w tym również z Międzynarodowym Komitetem Czerwonego Krzyża i innymi właściwymi organizacjami, takimi jak ONZ i organizacje regionalne. Gdzie właściwe należy także korzystać z usług Międzynarodowej Komisji ds. Ustalania Faktów w Dziedzinie Prawa Humanitarnego (IHFFC), utworzonej na mocy art. 90 Protokołu dodatkowego (I) do Konwencji genewskiej z 1949 r., która dzięki swoim możliwościom badania sytuacji i pośredniczenia może pomóc promować przestrzeganie MPH.

b) W stosownych przypadkach szefowie misji UE i właściwi przedstawiciele UE, także szefowie operacji cywilnych UE, dowódcy operacji wojskowych UE i specjaliści przedstawiciele UE, powinni włączyć do swoich sprawozdań o danym państwie lub konflikcie ocenę sytuacji z punktu widzenia MPH. Specjalną uwagę należy poświęcić informacjom wskazującym na ewentualne poważne naruszenia MPH. Jeśli jest to wykonalne, takie sprawozdania powinny zawierać również analizę i sugestie dotyczące działań, które można podjąć w ramach UE.

c) Dokumenty wprowadzające na posiedzenia organów UE powinny zawierać, gdzie właściwe, analizę zastosowania MPH, a Państwa Członkowskie biorące udział w takich posiedzeniach powinny także zagwarantować, by były w stanie w odpowiedni sposób wykorzystywać porady w sprawie pojawiających się kwestii związanych z MPH. W sytuacji, gdy możliwe jest rozpoczęcie się konfliktu zbrojnego, należy poinformować o tym Grupę Roboczą Rady ds. Międzynarodowego Prawa Publicznego (COJUR) i inne właściwe grupy robocze. Jeśli jest to właściwe i wykonalne, COJUR-owi można zlecić zadanie proponowania przyszłych działań UE i przypisywanie ich do konkretnych organów UE.

<sup>3</sup> Patrz: wspólne stanowisko Unii w sprawie MTK (2003/444/WPZiB) i plan działań UE w sprawie MTK. Patrz także: decyzja z dnia 13 czerwca 2002 r. (2002/494/WSiSW), którą Rada ustanawia europejską sieć punktów kontaktowych dotyczących osób odpowiedzialnych za ludobójstwo, zbrodnie przeciw ludzkości oraz zbrodnie wojenne; decyzja ramowa (2002/584/WSiSW) w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między Państwami Członkowskimi; decyzja z dnia 8 maja 2003 r. (2003/335/WSiSW) dotycząca dochodzenia i ścigania ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości i zbrodni wojennych.

## B. ŚRODKI DZIAŁANIA DO DYSPOZYCJI UE W JEJ STOSUNKACH Z PAŃSTWAMI TRZECIMI

16. UE dysponuje zróżnicowanym arsenałem środków działania. Obejmują one, lecz nie są zawężone do następujących środków:

a) Dialog polityczny: Jeśli jest to właściwe, kwestia przestrzegania MPH powinna pojawiać się w dialogach z państwami trzecimi. Ma to szczególne znaczenie w kontekście toczących się obecnie konfliktów zbrojnych, w przypadku których pojawiły się raporty o powszechnym naruszaniu MPH. UE powinna jednak również, w czasach pokoju, wzywać państwa, które jeszcze tego nie zrobiły, do przystąpienia do i pełnego wdrożenia ważnych instrumentów MPH, takich jak protokoły dodatkowe z 1977 r. i Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego. Pełne wdrożenie obejmuje wprowadzenie w życie koniecznych przepisów wykonawczych oraz przeszkolenie w zakresie MPH odpowiedniego personelu.

b) Publiczne oświadczenia: W publicznych oświadczeniach w sprawach dotyczących międzynarodowego prawa humanitarnego UE powinna, gdzie właściwe, podkreślać konieczność zapewnienia przestrzegania MPH.

c) Demarche lub publiczne oświadczenia dotyczące konkretnych konfliktów: Gdy pojawiają się informacje o naruszeniu MPH, UE powinna rozważyć wydanie demarche i publicznych oświadczeń, tam gdzie to właściwe, potępiając takie akty i żądając od stron wypełnienia ich obowiązków zgodnie z MPH oraz podjęcia skutecznych działań mających zapobiec kolejnym naruszeniom.

d) Środki ograniczające/sankcje: Zastosowanie środków ograniczających (sankcji) może być skutecznym sposobem promowania przestrzegania MPH. Należy więc brać uwagę ich zastosowanie wobec państwa lub innej strony konfliktu, a także osób indywidualnych, jeśli są właściwe i zgodne z prawem międzynarodowym.

e) Współpraca z innymi organami międzynarodowymi: Jeśli jest to właściwe, promując przestrzeganie MPH, UE powinna współpracować z ONZ i odpowiednimi organizacjami regionalnymi. Państwa Członkowskie UE powinny również, gdzie właściwe, dążyć do tego celu jako członkowie innych organizacji, w tym również ONZ. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża (MKCK) od dawna pełni umocowaną w traktatach i uznaną rolę neutralnej, niezależnej organizacji humanitarnej, promującej przestrzeganie MPH.

f) Operacje zarządzania kryzysowego: Przygotowując mandaty operacji zarządzania kryzysowego UE należy wziąć pod uwagę, tam gdzie to właściwe, znaczenie zapobiegania i powstrzymywania naruszeń MPH przez strony trzecie. We właściwych przypadkach może to obejmować zbieranie informacji, które mogą być wykorzystywane przez Międzynarodowy Trybunał Karny<sup>4</sup> lub podczas innych dochodzeń dotyczących zbrodni wojennych.

g) Odpowiedzialność indywidualna: Mimo iż w sytuacjach po konfliktach trudno jest czasem pogodzić cel przywrócenia pokoju z potrzebą zwalczania bezkarności, Unia Europejska powinna zapewniać, by żadne zbrodnie wojenne nie pozostały nieukarane. Aby wywierać podczas konfliktu zbrojnego skutek odstraszący, ściganie zbrodni wojennych powinno być widoczne i w miarę możliwości odbywać się w państwie, w którym miały miejsce naruszenia. UE powinna zatem zachęcać państwa trzecie do wdrożenia krajowego prawodawstwa karnego mającego na celu karanie naruszeń MPH. W tym kontekście należy również widzieć unijne wsparcie dla Międzynarodowego Trybunału Karnego i środki mające na celu ściganie zbrodniarzy wojennych.

h) Szkolenia: Szkolenia dotyczące MPH są niezbędne do zapewnienia przestrzegania MPH podczas konfliktów zbrojnych. Szkolenia i kształcenie muszą się także odbywać w czasach pokoju. Dotyczy to całej populacji, choć specjalnie traktować należy określone grupy, na przykład funkcjonariuszy organów ochrony porządku publicznego. Dodatkowe wymagania dotyczą szkolenia personelu wojskowego. UE powinna rozważyć zapewnianie lub finansowanie szkoleń i kształcenia w zakresie MPH w państwach trzecich, także w ramach szerzej zakrojonych programów promowania państwa prawnego.

i) Wywóz broni: Zgodnie z europejskim Kodeksem Postępowania<sup>5</sup> w sprawie wywozu broni przed wydaniem odnoszącego się do danego państwa pozwolenia na wywóz należy sprawdzić, czy przestrzega ono MPH.

<sup>4</sup> Patrz Umowa o współpracy i pomocy między Unią Europejską a Międzynarodowym Trybunałem Karnym.

<sup>5</sup> Przyjęty 8 czerwca 1998 r., dok. 8675/2/98 REV 2.

## ZAŁĄCZNIK

### PODSTAWOWE INSTRUMENTY PRAWNE DOTYCZĄCE MIĘDZYNARODOWEGO PRAWA HUMANITARNEGO

- Konwencja z 1907 r. dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej (IV Konwencja haska)
- Załącznik do Konwencji: Regulamin dotyczący praw i zwyczajów wojny lądowej
- Protokół z 1925 r. dotyczący zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych
- I Konwencja genewska z 1949 r. - o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych na lądzie
- II Konwencja genewska z 1949 r. - o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu
- III Konwencja genewska z 1949 r. - o traktowaniu jeńców.
- IV Konwencja genewska z 1949 r. - o ochronie osób cywilnych podczas wojny.
- Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) z 1977 r.
- Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II) z 1977 r.
- Konwencja haska z 1954 r. o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego
- Regulamin wykonawczy do Konwencji o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego
- I Protokół haski z 1954 r. o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego
- II Protokół haski z 1999 r. o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego
- Konwencja z 1972 r. o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu
- Konwencja ONZ z 1980 r. o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki
- Protokół I z 1980 r. o niewykrywalnych odłamkach
- Protokół II z 1980 r. o zakazie lub ograniczeniu używania min, min-pułapek i innych podobnych urządzeń
- Protokół II (zmieniony) z 1996 r. o zakazie lub ograniczeniu używania min, min-pułapek i innych podobnych urządzeń
- Protokół III z 1980 r. o zakazie lub ograniczeniu używania broni zapalających
- Protokół IV z 1995 r. dotyczący oślepiających broni laserowych
- Protokół V z 2003 r. dotyczący wybuchowych pozostałości wojny
- Konwencja z 1993 r. o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów
- Konwencja z 1997 r. z Ottawy o zakazie użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych oraz o ich zniszczeniu
- Statut Międzynarodowego Trybunału ds. ścigania osób odpowiedzialnych za poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego popełnionych na terytorium b. Jugosławii od 1991 r. z 1993 r.
- Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego ds. ścigania osób odpowiedzialnych za ludobójstwo i inne poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego popełnione na terytorium Ruandy i obywateli ruandyjskich odpowiedzialnych za ludobójstwo i inne takie naruszenia popełnione na terytorium państw ościennych między 1 stycznia 1994 r. a 31 grudnia 1994 r. z 1994 r.
- Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego z 1998 r.